

*Dorđe Ignjatović**

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

*Gorazd Meško***

Fakultet za bezbednosne nauke, Univerzitet u Mariboru

PRESUĐENI KRIMINALITET U SRBIJI I SLOVENIJI – KOMPARATIVNA ANALIZA***

Apstrakt: U radu je izvršena komparacija podataka o presuđenom kriminalitetu u dve bivše jugoslovenske republike – Srbiji i Sloveniji. Radi utvrđivanja eventualnih tendencija u njihovom kretanju, upoređeni su podaci za 2013. i 2003. godinu i to samo za punoletna lica. Takođe, tamo gde je to bilo moguće, podaci o presuđenom kriminalitetu upoređeni su sa onima iz 1973. kako bi se utvrdilo do kakvih je promena u strukturi dela i učinilaca došlo posle četiri decenije. U radu je izvršena i jedna vrsta transversalne komparacije. Ukazano je koliko se podaci o presuđenom kriminalitetu razlikuju od onih o prijavljenim delima i učiniocima u istoj kalendarskoj godini. Iz takve komparacije mogli bi se (uz sve uslovnosti kojih su autori svesni) izvući važni zaključci o delovanju organa formalne socijalne kontrole u svakoj zemlji.

Ključne reči: presuđeni kriminalitet, komparacija, Srbija, Slovenija, trendovi.

UVOD

Ovaj rad nastavlja se na tekst u kome su ovi autori analizirali stanje kriminaliteta na osnovu podataka oficijelne statistike o prijavljenim krivičnim delima u svoje dve republike /Ignjatović i Meško, 2015a/. I u ovom slučaju će u centru pažnje biti pokazatelji za 2013. (poslednju za koju su u obe države u vreme pisanja rada publikovani kompletni statistički podaci). Samo što će ovde biti reči o osuđenim punoletnim licima odn. o njihovom ‘presuđenom kriminalitetu’.¹ Da bi se utvrdile eventualne promene, ti numerički pokazatelji za 2013. biće upoređeni sa onima koji

* redovni profesor, ignjat@ius.bg.ac.rs

** redovni profesor, gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

*** Tekst je rezultat rada na bilateralnom projektu Slovenija – Srbija br. 451-03-3095/201409.61.

1 Podsećamo da se u kriminologiji već duže od jednog veka vodi spor između „realista“ i „legalista“ o tome koja od dve bitne evidencije kriminaliteta – policijska ili sudska – najbolje odražavaju stanje kriminaliteta u nekoj sredini. Jedni tvrde da je to ona koja je najbliža kriminalnom događaju, drugi podsećaju da se neko ponašanje može smatrati krivičnim delom (pa prema

se odnose na 2003. godinu (period od 11 godina dovoljno je dug za utvrđivanje da li ih je bilo),¹ a takođe ćemo nastojati da utvrdimo kakvi su (u glavnim crtama) bili presuđeni kriminalitet u tadašnjim SR Sloveniji i SR Srbiji pre četiri decenije (tačnije – u 1973.).²

Osnovni izvori podataka biće publikacije statističkih zavoda Srbije i Slovenije koji se odnose na osuđena lica, zatim dokumenti ranijeg Saveznog zavoda za statistiku,³ (koji sadrže podatke za 1973. godine), a ukazaćemo i na fakte iz dve najvažnije evropske publikacije iz oblasti komparativnog proučavanja kriminaliteta i kaznene reakcije u periodu na koji se odnosi naša analiza – u pitanju su Evropski izvornik o kriminalitetu i statistici krivičnog pravosuđa iz 2010. i 2014. godine (*European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* /Aebi et al./ – u daljem tekstu *ESCCJ-IV* i *V*).⁴

Čini se da nema potrebe ukazivati koliko su ovakva komparativna proučavanja (i pored svih zamerki metodološke i druge prirode koje im se mogu staviti –v. Davies M., Croal H. and Tyler J. /2010: 59/; Newburn T. /2007: 60/; Van Dijk J. 2008: 24) korisna za kriminologiju i organe krivičnog pravosuđa. Jednostavno govoreći, nijednoj državi koja nema za ideal da bude izolovano ostrvo u mnogostruko povezanom globalnom svetu nije svejedno kakvi su pokazatelji o kriminalitetu i sredstvima kojima nastoji da ga kontroliše. Ovaj poriv za poređenjem može biti od koristi ne samo kriminolozima, nego i organima formalne socijalne kontrole kao podsticaj da kritički preispitaju svoj način delovanja i eventualno ga – ukoliko ocene da su drugi modeli efikasniji – izmene.⁵

Komparacijama koje ovde vršimo na ruku ide činjenica da su u pitanju dve republike koje su decenijama bile deo istog pravnog sistema; dalje, ono može biti od posebnog značaja za Srbiju koja se nalazi u postupku priključivanja Evropskoj uniji, dok je Slovenija njen punopravni član. Dakle, ona je prošla kroz fazu prilagođavanja

tome i elementom kriminaliteta kao masovne pojave) tek kada ga sud pravnosnažnom presudom označi takvim –v. Weiner N. e Wolfgang M. /1987/; Ignjatović /2015: 54/.

- 1 U pitanju je prva godina u kojoj su u obe republike dobile samostalne publikacije o stanju kriminaliteta na njihovoj teritoriji. Podsećamo da se do 2006. Srbija nalazila u Državnoj zajednici sa Crnom Gorom. Baš te 2006. pojavljuju se prvi bilteni o kriminalitetu punoletnih (br. 443) i maloletnih (br. 444) učinilaca krivičnih dela koje je umesto Saveznog sada izdao Republički zavod za statistiku (RZS) u Beogradu, a odnosili su se na 2003. godinu.
- 2 Naglašavamo ovo ‘u opštim crtama’ jer su pravosudni bilteni tadašnjeg Saveznog zavoda za statistiku sadržali uglavnom podatke koji su se odnosili na celokupnu SFRJ, zbog čega su brojni pokazatelji koji se odnose na tadašnje socijalističke republike bili vrlo sumarno navedeni.
- 3 Prevažno one koji se odnose na 1973. godinu. Poređenje sa podacima iz te godine treba shvatiti vrlo uslovno jer su u međuvremenu u pravnom sistemu, koji inače daje zakonski okvir za delovanje organa formalne socijalne kontrole za četiri decenije došlo do brojnih promena koje u velikoj meri otežavaju komparaciju.
- 4 Više o prvom od navedenih publikacija –v. Ignjatović /2013/.
- 5 Ne, dakle, jednostavnim kalemljenjem tuđih rešenja u vidu pravnih transplantata čija primena u krivičnoj oblasti često predstavlja promašaj. Nbrojeno puta desilo se da jedno rešenje koje se u datoj sredini pokazalo kao efikasno u drugom socio-kulturnom ambijentu jednostavno ne funkcioniše. Prosto prepisivanje tuđih rešenja je mnogo komotnije od onoga što kriminologija traži: da takvim zahvatima prethode brižljivo sprovedena evaluativna istraživanja koja će pokazati kakve će efekte oni imati –v. detaljnije: Mears /2010/.

svog pravnog sistema pravilima koja važe u EU i to može biti neka vrsta putokaza za Srbiju.

Najzad, na ovom mestu trebalo bi dati još jednu napomenu: u radu će se podaci odnositi samo na punoletna lica jer broj osuđenih maloletnika i u Srbiji /v. Ignjatović, 2014/ i Sloveniji zanemariv u odnosu na ukupnu populaciju osuđenih i izračunavanja na osnovu toliko malog broja ne bi mogla biti osnova za komparacije i izvođenje valjanih zaključaka.

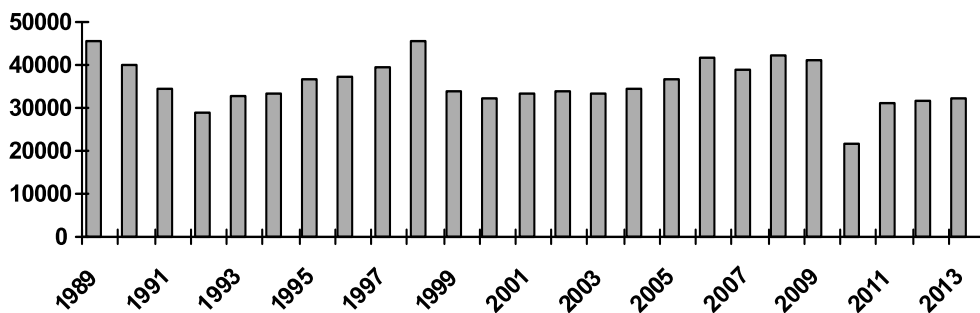
STANJE I TENDENCIJE PRESUĐENOG KRIMINALITETA PUNOLETNIH LICA

1. Opšti trend i stopa; „gubljenje kriminaliteta“

Za određivanje određenih pravilnosti u kretanju presuđenog kriminaliteta punoletnih lica potrebno je u dužem vremenskom periodu uzeti u obzir podatke o prijavljenim krivičnim delima čiji su oni izvršioci, a – radi preglednosti – biće prikazani u vidu grafikona.

Srbija

U periodu od dvadeset pet godina (1989–2013) u Srbiji je osuđeno ukupno 889.225 punoletnih učinilaca krivičnih dela ili prosečno 35.569 lica. Godišnji broj kretao se u tom periodu između 21.681 (minimalni broj zabeležen 2010) i 45.354 (maksimalan broj iz 1989).

Slika 1.

Primetno je da pored početne godine koju smo prikazali, broj osuđenih punoletnih lica samo nekoliko puta (1998, 2006, 2008. i 2009) bio veći od 40.000. U ostalim godinama kretao se oko navedenog proseka, a jedino je 2010. pokazao izuzetno veliki pad od skoro dva puta u odnosu a prethodnu 2009. godinu (21.681: 40.880).

Karakteristično je da je i u slučaju prijavljenih punoletnih učinilaca krivičnih dela 2010. takođe bio zabeležen najmanji broj tih lica. Budući da je to bila godina kada su efekti tzv. „reforme pravosuđa“ koju je Ustavni sud kasnije označio kao protivnu najvišem pravnom aktu u Republici ovde se pokazalo kakve efekte ima

haos stvoren ovom važnom segmentu državne vlasti.⁶ Međutim, za razliku od prijavljenog kriminaliteta, gde kao godina sa najmanjim brojem registrovanih učinilaca figuriše 1993. ovde je to 1989. godina. Bilo bi interesantno utvrditi zašto je te godine u odnosu na prethodnu (1997) broj osuđenih punoletnih učinilaca krivičnih dela porastao za šestinu (15%), da bi već sledeće (1999) njihov broj opao za trećinu (33%).

Dalje, trebalo bi izračunati i stopu osuđenih lica za godine 2013. i 2003. Ona se računa na 100.000 stanovnika po formuli

broj osuđenih lica: populacija koja živi na teritoriji države x 100.000

/Fuller, 2006: 55/. Ako kao i u prethodnom radu uzmemo se broj stanovnika Srbije u ovom periodu kretao oko sedam miliona i tri stotine hiljada (7.300.000), onda je stopa osuđenih lica u poslednjoj posmatranoj godini za koju su objavljeni kompletni podaci (2013), budući da je broj osuđenih punoletnih lica bio 32.241, iznosila 442, što je nešto niže od one zabeležene 2003. (452).

U petoj knjizi *Evropskog izvornika ... (ESCCJ-V /Aebi et al., 2014:156/)* stopa presuđenog kriminaliteta za poslednju godinu za koju su podaci objavljeni (2011) iznosila je 455.⁷

Kada se radi o fenomenu koji se u kriminologiji označava kao „gubljenje“ odn. „krunjenje kriminaliteta“ ili „levak zločina“⁸ (odnosi se na činjenicu da se iz pravnih i faktičkih razloga u svakoj sledećoj fazi krivičnog postupka organi formalne socijalne kontrole sreću sa sve manjim brojem učinilaca),⁹ u Srbiji je 2013. godine od ukupnog broja registrovanih punoletnih učinilaca krivičnih dela (91.411), njih nešto više od jedne trećine (35,3%) osuđeno.¹⁰

6 Broj učinilaca krivičnih dela koji figurišu u oficijelnim statistikama može se smanjiti i tako što veliki deo pravosudnog aparata onemogućite da funkcioniše i onda se može stvoriti iluziju da je stopa kriminaliteta opala. Tu činjenicu su neki od ideologa navedene „reforme“ čak javno isticali kao „domet“ njihovog zahvata. Ovo ukazuje do čega dovode udruženi neznanje i arogancija, kao i to koliko su podaci iz kriminalnih statistika zgodni da posluže za manipulisanje.

7 Naši i podaci u Izvorniku se skoro poklapaju iako smo mi broj stanovnika zaokružili, a tvorci *ESCCJ-V* polaze od podatka da u Srbiji živi nešto manje stanovnika (7.276.000).

8 Ovaj izraz (e. *crime attrition*) koristi Daniel Gilling /2009: 15/ i konstatuje da za Englesku i Vels činjenice govore sledeće: od ukupnog broja izvršenih dela, 45,2% biva prijavljeno, a 3% optuženo; 2,2% ih bude osuđeno, a 0,3% učinilaca poslato u kaznionice. Henry Wroblecki i Karen Hess /2006:104/ govore o „curenju zločina“ odn. „mreži koja omogućava da se deo pojava izgubi“ (e. *Leaky net*).

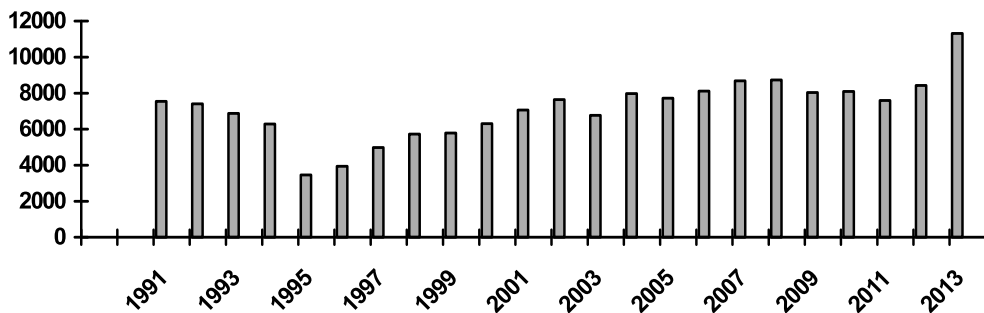
9 Odnosno krivičnih dela – već u zavisnosti da li se evidentiraju prestupnici ili dela koja su izvršili /v. Ignjatović, 2013a: 113/. Joel Samaha /2006: 18/ govori o „levku zločina“ (e. *funnel model*) i pokazuje da broj uhapšenih – prijavljenih – optuženih – osuđenih – osuđenih na kaznu lišenja slobode neprestano opada, tako da u SAD od 100 u privedenih učinilaca njih 12 do kraja te godine bude osuđeno na zatvor.

10 Ovo računanje je samo okvirno jer se znatan broj prijavljenih učinilaca krivičnih dela ne osudi u kalendarskoj godini u kojoj su prijavljeni. S druge strane, ovakva izračunavanja imaju opravdanja samo ukoliko se radi o godinama u kojima nije došlo do nagle promene broja prijavljenih lica.

Interesantno je da je godine 2003. „gubljenje kriminaliteta u Srbiji bilo je skoro u istom procentu – 34,5% (opet je broj pravnosnažno osuđenih lica činio tek trećinu prijavljenih).

Slovenija

Broj osuđenih punoletnih lica u Sloveniji za period 1991–2013. može se videti na sledećoj slici

Slika 2.

Očigledno je da broj osuđenih varirao u navedenom periodu i da se kretao od 3.462 zabeleženih 1995. do 11.321 u poslednjoj godini za koju posedujemo kompletne podatke (2013). U periodu 1991–1994. zabeležen je postepeni pad, 2005. minimalni broj, da bi sve do 2008. (sa jednim izuzetkom – 2003.) bio zabeležen postepeni porast. Od 2009. broj osuđenih punoletnih lica stagnira da bi 2013. došlo do naglog skoka – odnos maksimalni: minimalnom broju iznosi 3,6: 1.¹¹ Bilo bi dobro kada bi slovenački kriminolozi pokušali da objasne zašto su baš 1995. i 2013. karakteristične po svojim ekstremnim numeričkim izrazima.

Podaci za dve godine koje pratimo pokazuju da je broj osuđenih punoletnih lica 2013. godine bio 67,2% viši no 2003. godine. Njihova stopa je 2013. godine iznosila 550, što je znatno više no 2003. kada je bila 329 osuđenih učinilaca krivičnih dela na 100.000 stanovnika.

Kada se govori o „curenju kriminaliteta“, u Sloveniji je ono 2013. iznosilo nešto manje od 88% – drugim rečima, tek 12% prijavljenih učinilaca osuđeno je do kraja 2013. godine. Zahvaljujući podacima koje je publikovao kolega Bogomil Brvar /2013: 24/ možemo izračunati i kako je izgledao „levak zločina“ u godini 2003. Ako se broj prijavljenih učinilaca označi sa 100, do kraja te godine samo njih 8,8% je osuđeno („gubljenje kriminaliteta iznosilo je, dakle, 91,2%).

Godine 2003. „krunjenje kriminaliteta“ bilo je još veće i iznosilo je 91,2% što znači da je samo 8,8% lica prijavljenih zbog izvršenog krivičnog dela osuđeno te godine.

11 Istina, prvi podaci za 2014. godinu pokazuju određeni pad – te godine bilo ih je 9.410. ali to je i dalje osetno više no u periodu 2009–2012.

STANJE PRE ČETIRI DECENIJE

Kao i kod prijavljenog kriminaliteta, i ovde će biti dati opšti podaci o broju osuđenih punoletnih učinilaca krivičnih dela pre nešto više od 40 godina. Prema podacima ondašnjeg Saveznog zavoda za statistiku (Statistički bilten br. 1051 iz 1977.) godine 1973. broj osuđenih lica starijih od 18 godina u tadašnjoj SFRJ iznosio je 91.408. Od tog broja, na SR Sloveniju je dolazilo 12,4%, a na SR Srbiju nešto manje od polovine od ukupnog broja (42,7%). Od broja u Srbiji osuđenih lica (39.008) na centralni deo Republike (tada se zvala „Uža teritorija SR Srbije“) otpadalo je 73%, na SAP Vojvodinu 22,5%, a na SAP Kosovo 4,5%.

Iz navedenih podataka može se zaključiti da je četrdeset godina docnije broj osuđenih punoletnih lica u Srbiji opao (39.008 → 32.241), i to nezavisno i od činjenice da sada ne posedujemo podatke za Kosovo i Metohiju (KiM) jer je, kako se vidi godine 1973. tadašnja Socijalistička autonomna pokrajina Kosovo u presuđenom kriminalitetu u Republici učestvovalo sa manje od 5%. Stopa osuđenih lica 1973. godine iznosila je 453¹² i ne razlikuje se skoro uopšte u poređenju sa onim zabeleženom u ovom veku.

Kada se radi o „gubljenju kriminaliteta“, te 1973. godine broj punoletnih osuđenih lica činio je 28% od broja te godine prijavljenih punoletnih učinilaca krivičnih dela.

Što se Slovenije tiče 1973. godine broj osuđenih punoletnih lica bio je 11.378, što više od najvećeg broja osuđenih u bilo kojoj godini čitavog gore grafički prikazanog perioda od skoro četvrt veka, odn. bio je za 66% viši od proseka u razdoblju (1991–2013). Takođe, zanimljiv je podatak da je „gubljenje kriminaliteta“ 1973. godine bilo je daleko manje no u novije vreme: od ukupnog broja te godine prijavljenih punoletnih učinilaca krivičnih dela, njih 37% je osuđeno, što znači da je njihov procenat bio trostruko viši no 2013. (postotak „zagubljenih“ iznosio je, dakle 63%).

Stopa presuđenog kriminaliteta iznosila je 1973. godine u Sloveniji 646 i bila je znatno viša od one zabeležene u ovom veku.¹³

Na kraju ovog dela rada želimo da posebno istaknemo da pred budućim kriminološkim istraživanjima stoji važan zadatak: da proniknu u razloge zbog kojih znatan broj prijavljenih učinilaca krivičnih dela ne biva osuđen. To objašnjenje bilo bi jedan od značajnijih indikatora delotvornosti kaznenog sistema i kriterijum za njegovu evaluaciju.¹⁴

12 Evidencije Zavoda za statistiku (www.pod2.stat.gov.rs/) pokazuju da je 1973. godine na teritoriji tadašnje SR Srbije živelo osam miliona i šesto dvadeset hiljada stanovnika.

13 Podaci Svetske banke govore da je Slovenija na početku osme decenije XX veka imala oko milion i sedamsto pedeset hiljada stanovnika (www.data.worldbank/indicator/).

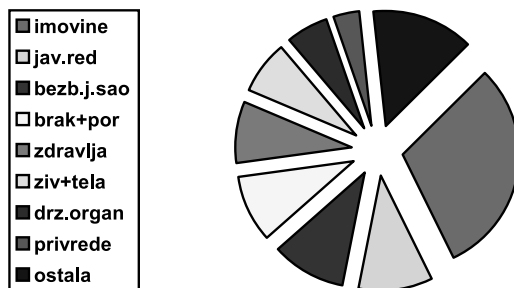
14 Naravno, nisu svi takvi razlozi osnov za ovakvo vrednovanje: faktički razlozi (poput činjenice da je učinilac krivičnog dela umro, duševno oboleo, nedostupan organima pravosuđa) ali i neki pravni razlozi (diplomatski predstavnik se pozvao na imunitet i napustio je zemlju) svakako da ne mogu poslužiti kao indikator delotvornosti sistema krivične pravde: Naprotiv, činjenica da je u velikom broju slučajeva došlo do zastarelosti gonjenja svakako jeste.

2. Struktura presuđenog kriminaliteta

Ovde ćemo nastojati da utvrdimo koja krivična dela dominiraju kada su u pitanju punoletna osuđena lica, koliko se struktura presuđenog poklapa sa strukturom prijavljenog kriminaliteta i da li je u odnosu na 2003. došlo do kakvih promena u tom pogledu. Najzad osvrnućemo se i na period pre četiri decenije kako bismo takođe pokušali da utvrdimo koliko se kriminalitet koji je tada pravnosnažno presuđen razlikuje u odnosu na naše vreme.

Srbija

U poslednjoj godini za koju su dostupni kompletni podaci, 2013., u strukturi presuđenog kriminaliteta punoletnih lica najzastupljenija su (uzeta su obzir dela koja učestvuju sa više od 3,5%): 1 – krivična dela protiv imovine, 2 – zatim dolaze dela protiv javnog reda i mira i pravnog saobraćaja, 3 – protiv bezbednosti javnog saobraćaja, 4 – braka i porodice, 5 – protiv zdravlja ljudi, 6 – života i tela, 7 – državnih organa i 8 – privrede, kao što se može videti na sledećoj Slici

Slika 3.

U kategoriju „ostala“ (14%) dolaze pre svega dela: – protiv sloboda i prava čoveka i građanina (2,4%), – službene dužnosti (2,2%), – isto toliko čine i dela iz posebnih zakona, onda – dela protiv časti i ugleda (2%), a zatim slede dela iz ostalih glava Krivičnog zakonika koja su pojedinačno zastupljena sa manje od po 2%.

Kada se radi o pojedinačnim inkriminacijama, njihova zastupljenost će biti data tabelarno i to za dvanaest dela čiji učinioci su među punoletnim osuđenim bili najbrojniji

Naziv dela	broj osuđenih	Naziv dela	broj osuđenih
krađa	3.495	neovl. proizvod. opoj. droga	1.331
ugrožavanje javnog saobraćaja	3.493	laka telesna povreda	1086
teška krađa	3.145	samovlašće	968
nasilje u porodici	1.532	teška telesna povreda	769

Naziv dela	broj osuđenih	Naziv dela	broj osuđenih
držanje opojnih droga	1.443	razbojništvo	752
nedavanje izdržavanja	1.405	prevara	684

Tabela 1.

Vidi se da po broju osuđenih dominiraju dva dela protiv imovine i jedno protiv bezbednosti javnog saobraćaja.¹⁵

Već na prvi pogled jasno je da se struktura u 2013. godini presuđenog kriminaliteta znatno razlikuje od strukture prijavljenih dela. Podsetimo na to da je i imovinski kriminalitet dominira u strukturi tih dela ali je činio više od 50%, da su zatim sledila dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja (činila su 8,5%),¹⁶ braka i porodice (6,9%, što je znatno niže no u strukturi presuđenih dela), protiv javnog reda i mira i pravnog saobraćaja (6,1%), državnih organa (4,3%), života i tela (4%), zdravlja ljudi (3,9%), protiv privrede (ovde se procentualna zastupljenost skoro poklapa – 3,6%) i tako dalje.

Ovo poređenje dosta govori ne samo o tome koja dela je lakše otkriti i dokazati, nego na izvestan način ukazuje i na to koje vrste kriminaliteta organima pravosuđe predstavljaju neku vrstu prioriteta. Međutim, za ovaj rad o većeg značaja je upoređenje strukture presuđenog kriminalitete punoletnih lica deceniju ranije, dakle 2003. Da bismo lakše utvrdili trendove, prikazaćemo podatke za obe godine koje upoređujemo.

Za analizu koju vršimo od još većeg je značaja utvrditi da li je došlo do promene u strukturi presuđenog kriminaliteta u periodu od jedne decenije. Da bismo to utvrdili, daćemo uporedne tabelarne podatke za 2013. i 2003. godinu

Grupe k.d protiv .. u % / godina	imovine	bezb javn. saobr.	brak i porod.	jav. red i mir	državnih organa	život i tela	zdravlja ljudi	privrede	sloboda i prava čoveka	časti i ugleda	služb. dužnost
2003	28.7	16.3	2.7	12.2	-	11.2	0.4	8.2	1.3	4.0	3.1
2013	30.2	10.1	9.6	10.3	5.9	7.4	8.9	3.6	2.4	2.0	2.2

Tabela 2.

Kako se iz Tabele može videti, u periodu od 10 godina u Srbiji je došlo do promene u strukturi presuđenog kriminaliteta punoletnih lica. Pre svega, ona se ogleda u višestrukom porastu broja lica koja su osuđena za krivična dela protiv zdravlja ljudi, kao i dela protiv braka i porodice; poraslo je, ali ne značajnije i učešće osuđenih za dela protiv imovine, sloboda i prava čoveka i građanina. Sa druge strane, opao

15 Bilo bi korisno uporediti ove podatke sa onima o zastupljenosti učinilaca pojedinih krivičnih dela u populaciji prijavljenih lica te 2013. godine (-v. Ignjatović i Meško, /2015a/).

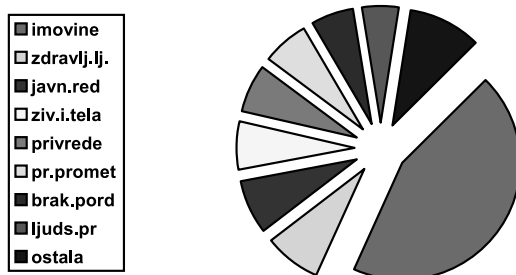
16 Ovo je još jedan dokaz da je kod ovakvih dela tamna brojka niža od prosečne jer je njihovo otkrivanje i dokazivanje lakše nego kod nekih drugih grupa krivičnih dela.

je udeo osuđenih za dela protiv života i tela, bezbednosti javnog saobraćaja, javnog reda i mira, privrede, časti i ugleda, kao i službene dužnosti.

Slovenija

U 2013. godini, u Sloveniji je najveći broj punoletnih lica osuđen zbog vršenja krivičnih dela protiv imovine (43,7%), a zatim dolaze učinioci nekoliko grupa krivičnih dela koji čine manje od deset procenata od ukupne populacije – dela protiv zdravlja ljudi (7,9%), protiv javnog reda i mira (7,4%), života i tela (6,6%), protiv privrede (6,6%), pravnog prometa (6,3%), braka, porodice i mladih (5,9%), ljudskih prava i sloboda (4,8%), bezbednosti javnog saobraćaja (3,7%), polnog integriteta (1,5%) i protiv časti i ugleda (0,6%).

Da bi distribucija bila očiglednija prikazaćemo i grafički kako ona izgleda prema podacima za 2013. godinu

Slika 4.

I ovde ćemo dati broj osuđenih lica po pojedinačne inkriminacijama u 2013. godini, a radi upoređenja sa stanjem u Srbiji, ova dela data su po istom redosledu kao i na Tabeli 1.

Naziv dela	broj osuđenih	Naziv dela	broj osuđenih
krađa	1.360	neovl. proizvod. opoj. droga	675
ugrožavanje javnog saobraćaja	1	laka telesna povreda	426
teška krađa	881	samovlašće	44
nasilje u porodici	400	teška telesna povreda	109
držanje opojnih droga	27	razbojništvo	97
nedavanje izdržavanja	106	Prevara	932

Tabela 3.

Sada bi trebalo analizirati da li je u periodu 2003–2013. došlo do promene u strukturi presuđenog kriminaliteta u Sloveniji. Da bismo to utvrdili, podatke ćemo predstaviti tabelarno

Grupe k.d protiv .. u % / godina	imovine	zdravlja ljudi	jav. red i mir	život i tela	privrede	prav promet	brak i porod.	ljusk. prava i slob	bezb. javn. saobr	polnog integriteta	časti i ugleda
2003	42.0	4.1	10.4	9.6	6.6	4.6	1.5	5.9	9.7	1.8	0.8
2013	43.7	6.6	7.4	6.6	6.6	6.3	5.9	4.8	3.7	1.5	0.6

Tabela 4.

Vidljivo je da je za jedanaest godina došlo do blagog porasta učešća osuđenih za krivična dela protiv imovine i protiv pravnog prometa; značajnije je poraslo učešće osuđenih za dela protiv zdravlja ljudi (dela vezana za droge) i naročito protiv braka, porodice i mladih (1,5 → 5,9%); sa druge strane, opalo je kod učinilaca dela protiv javnog reda i mira, života i tela, ljudskih prava i sloboda, polnog integriteta, časti i ugleda, i – naročito učinilaca dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja (9,7 → 3,7%); osuđeni učinioci dela protiv privrede učestvovali su u istom procentu u 2003. i 2013. godine.

STANJE PRE ČETIRI DECENIJE

Srbija

Kako bismo utvrdili kakve su promene nastale u strukturi presuđenog kriminaliteta u odnosu na 1973. godinu, i podaci za nju će biti dati tabelarno

Grupe k.d protiv .. u % / godina	imovine	bezb. javn. saobr	brak i porod.	jav. red i mir	državnih organ	život i tela	zdravlja ljudi	privrede	sloboda i prava čoveka	časti i ugleda	služb. dužnost
1973	21.3	–	2.5	4.3	–	19.6	0.2	7.6	3.3	22.1	3.5

Tabela 5.

i poređenje sa podacima datim za 2003. i 2013. daje osnov za nekoliko važnih zaključaka: pre svega, u odnosu na 1973. u ovom veku višestruko je opalo učešće dela protiv časti i ugleda – u odnosu na 2013. jedanaest puta!¹⁷ Ono što je od posebnog značaja, opao je i procenat osuđenih za dela protiv života i tela (odnos 1973 – 2013: 19.6 → 7.4%), protiv privrede (7.6 → 3.6%), kao i za dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina (3.3 → 2.4%). Istovremeno, zabeležen je porast učešća osuđenih za dela protiv imovine (21.3 → 30.2%), enormno je poraslo učešće osuđenih za krivična dela protiv zdravlja ljudi (0.2 → 8.9%), kao i braka i porodice (2.5 → 9.6%). Dvostruko se povećalo učešće osuđenih za dela protiv javnog reda i mira (4.3 → 10.3%). Dela protiv bezbednosti javnog saobr.

¹⁷ Ostaje da istraživači utvrde koliko je na ovu promenu uticala promena vrednosnog sistema koji je postojao u jednoj zajednici koja se deklarirala kao egalitarna u odnosu na savremeno tranziciono društvo, a koliko promene koje su izvršene u ovoj glavi KZ Srbije.

braćaja figurisala su 1973. u glavi dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine (i činila su 13.8%), dok je poređenje u pogledu dela protiv državnih organa onemogućeno jer su kao posebna glava uvedena u KZ Srbije jednom od poslednjih novela.

Slovenija

Kako bismo utvrdili kakve su promene nastale u strukturi presuđenog kriminaliteta u odnosu na 1973. godinu, analizirali smo učeće osuđenih punoletnih učinilaca dela iz sedam grupa koje čine 93,7% (data su tako da je učešće svake sledeće na tabeli niže od one prethodne)

Grupe k.d protiv .. u % / godina	opšte sigurn. ljudi i im	Imovine	život i tela	jav. red i pr. saobr	časti i ugleda	služb. dužnost	privrede
1973	32.3	28.5	13.4	6.5	6.3	3.7	3.0

Tabela 6.

Karakteristično je da su osuđeni učinioци dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine bili brojniji od onih koji su izvršili krivična dela protiv imovine, kao i da je učešće učinilaca krivičnih dela protiv časti i ugleda.

3. Pol, uzrast i bračno stanje osuđenih

Pre nego što navedemo konkretne podatke, trebalo bi podsetiti na jednu od često ponavljanih konstatacija koju nalazimo u većini radova kriminologa koji se interesuju za fenomenologiju kriminaliteta: uvek kada konstatujemo da neka društvena grupa učestvuje u kriminalnim aktivnostima disproporcionalno svom učešću u opštoj populaciji, potrebno je potražiti objašnjenje za to.

Različito učešće muškaraca i žena u kriminalitetu je jedno od opštih mesta kriminoloških radova, a ima autora – kao John Braithwaite /1989: 44/ – koji smatraju da je objašnjenje tog fenomena prvo pitanje koje kriminološka teorija mora da objasni. Kriminalne statistike, naime, pokazuju da se žene, koje u većini zemalja čine nešto više od polovine stanovništva, daleko manje učestvuju u populaciji prestupnika od pripadnika suprotnog pola – u SAD odnos je 3,5: 1 u korist muškaraca (zastupljene su sa 28,6%). U Engleskoj i Velsu podaci o stopi osuđenih muškaraca i žena u periodu 1935–1999. pokazuju da je prve navedene godine (1935) ona kod muškaraca bila skoro osam puta viša no kod žena; 1975. šest puta; 1990 sedam puta, a poslednje navedene godine (1999) šest puta /Williams, 2004: 470/.

Larry Siegel i Joseph Senna /2007: 48/ navode kao moguća objašnjenja: žene su fizički slabije i manje sklone agresivnom ponašanju (posledica hormonalne strukture, ali i socijalizacije); žene imaju bolje verbalne sposobnosti, zbog čega lakše izbegavaju konflikte; u mladosti, devojčice su više od dečaka pod roditeljskom kontrolom. Feministkinje, opet imaju svoje tumačenje koje se uglavnom vezuje za položaj žena u društvu i tzv. seksualne (odn. rodne) uloge. Jennifer Schwartz i Darrell Stef-

fensmeier /2008: 70/ ukazuju na još niz činilaca: kod zločina koje vrše žene, odnos učinilac – žrtva je mnogo manje jasan no kod dela koje vrše muškarci; žene se isključene iz mnoštva vrlo lukrativnih poslova (muškarci u njima dominiraju); u cilju rešavanja egzistencijalnih problema, one mogu pribеći pružanju seksualnih usluga; materinstvo (aktuelno ili buduće) takođe utiče na njihovo ponašanje; međusobna solidarnost žena i njihova potreba da se zaštite od muškaraca predatora takođe ima uticaja. Nezavisno od toga koliko su navedeni, i drugi, razlozi u stanju da objasne zašto su žene ređe figurišu u kriminalnim statistikama, biće interesantno da utvrdimo šta pokazuju evidencije u Srbiji i Sloveniji.

U literaturi se nalaze i analize o tome koja krivična dela uobičajeno vrše lica ženskog pola. Sandra Walklate /1995/ analizira britanske statistike, iznoseći tvrdnju da muškarci i žene vrše slična krivična dela, mada ove druge to čine po znatno nižoj stopi i njihova dela su manje opasna. One značajnije učestvuju u vršenju dela krađe i prevare (čak 60% njih su osuđene za ta dela), kao i za dela u vezi sa drogama. Slične podatke navodi i Pamela Davies /2011: 26/ koja ukazuje da žene češće vrše krivična dela povezana sa narkoticima, nasilje prema partneru, krađu i prevaru.

Kada se radi o starosnim grupama, Siegel i Senna /2007: 50/ primećuju da su mladi mnogo zastupljeniji u svetu kriminaliteta nego u opštoj populaciji. Frank Hagan /2010: 30/ konstatuje da učešće u kriminalnim aktivnostima opada sa starenjem. Drugim rečima, stara lica su mnogo rezistentnija na podsticaje da pribegnu kriminalnom ponašanju, dok kod mladih mnoštvo činilaca utiče da se odluče za vršenje krivičnih dela: od potkulture koja ih podstiče na rizična ponašanja /Schwendinger H. and Schwendinger J. 1982/, preko psihičke nezrelosti, nedostupnosti materijalnih resursa za zadovoljenje nametnutih im potreba; zatim, energije i fizičkih predispozicija koje im olakšavaju vršenje nekih zločina /Cohen and Land, 1987/, a neki, opet ukazuju da i način reagovanja treba uzeti u obzir.¹⁸

Srbija

Pol osuđenih lica

Kao i kod prijavljenih učinilaca krivičnih dela, i ovde muškarci čine najveći deo populacije. U strukturi 2013. godine osuđenih punoletnih lica žene učestvuju sa nešto manje od desetine (9,9%), što je znatno manje od njihovog učešća u strukturi stanovništva.

Takođe, primetno je da je deceniju ranije (2003) učešće žena u populaciji osuđenih bilo nešto niže i iznosilo je 8,6%.

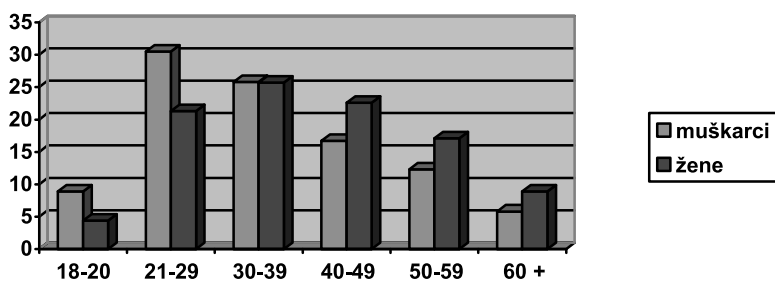
Kada se radi o relativnom učešću žena u vršenju krivičnih dela pojedinih glava KZ Srbije, ono je nešto više kod dela protiv pravnog saobraćaja (10,5%), privrede (15,3%), državnih organa (17,4%) i naročito kod dela protiv časti i ugleda (25,8%). Sa druge strane, nešto je niže kod dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina (7,7%), zdravlja ljudi (5,9%), a najniže je kod dela protiv javnog reda i mira (4,2%).

¹⁸ Larry Siegel i Joseph Senna u već navedenom radu ističu da u ove razloge treba uključiti i bolećiv odnos kaznenog sistema: kada se pred njim pojavi mlad prestupnik prema njemu se postupa mnogo manje punitivno nego prema starijim učiniocima krivičnih dela. Zato mladi kada ih vrše rizikuju manje od svojih „starijih kolega“.

Od pojedinačnih inkriminacija, biće ukazano na one kod kojih se žene u apsolutnom broju značajnije pojavljuju kao osuđena lica (više od 70). Kod tih inkriminacija, njihovo učešće je sledeće: krađa – njih 535 ili 15,3%; nedavanje izdržavanja – 153 odn. 10,1%; uvreda – 148 ili 25,2%; teška krađa – 137 odn. 4,3%); nasilje u porodici – 81 ili 5,3%; neovlašćeno držanje opojnih droga – 78 odn. 5,6%; i neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga – 75 ili 5,4%.

Uzrast osuđenih lica

Podaci o godinama života punoletnih osuđenih lica u 2013. godini biće prikazani grafički kako bi se uvidelo koja starosna grupa učestvuje sa koliko procenata u populaciji i to odvojeno za muškarce i žene jer je u većini zemalja učešće učinilaca jednog i drugog pola različito. Prvu kategoriju čine mlađa lica od 18–20 godina, a sledeće smo do 60 razvrstali po dekadama, a poslednju grupu čine osuđeni sa 60 i više godina.¹⁹

Slika 3.

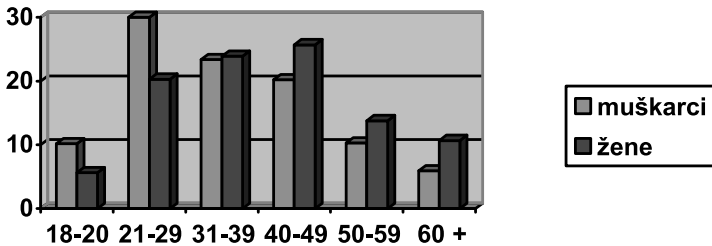
Očigledno je da je kod muškaraca uzrast u kome najviše učestvuju u grupi osuđenih lica između 21–29, kod žena je to 30–39 godina. U oba slučaja, posle te deкаде, počinje opadanje njihovog učešća u populaciji. Takođe, karakteristično je da dok su žene do četvrte decenije znatno manje zastupljene, tada se njihovo učešće skoro poklapa, da bi posle toga bilo više od onoga koje je zabeleženo kod muškaraca. Ovo se može objasniti činjenicom da žene mogu duže „ostajati u poslu“ jer dela koja vrše podrazumevaju zloupotrebu poverenja, prevarne metode i mnogo ređe korišćenje nasilja.

Dakle, proizlazi da je 2013. godine, prema navedenim podacima, uzrasna grupa maksimalno opterećena kriminalitetom kod muškaraca bila ona od 21–29 godine, a kod žena od 30–39.²⁰

Deceniju ranije (2003.) ova distribucija izgledala je nešto drugačije, što se može videti na sledećoj slici

19 RZS ih grupiše nešto drugačije – u trećoj dekadi statističari stvaraju dve grupe: „21–24“ i „25–29 godina“.

20 Taj zaključak treba primiti sa dosta rezerve jer prva grupa obuhvata samo lica između kojih je razmak tri godine, druga devet, a sledeće tri po deset godina.

Slika 4.

Kao što se vidi, tada je maksimalno učešće žena bilo u petoj deceniji, a od četvrte takođe njihovo relativno učešće je više od onog zabeleženog za muškarce.

Bračni status

U pogledu bračnog statusa osuđenih lica, 2013. godine među punoletnima su dominirala su lica koja su u vreme vršenja krivičnih dela bila u braku (kategorija „oženjen / udata“ u biltenima RZS) i činila su skoro polovinu populacije – 47%; zatim dolaze oni koji nikada nisu stupali u brak („neoženjen / neudata“) sa 38,2%, razvedena lica – 12,2% i najzad obudovela lica („udovci / udovice“) sa 2,6%. Kod žena, grupa udatih je takođe najbrojnija – 45,5%, znatno je manje učešće neudatih – 24,7%, ali zato više su zastupljene razvedene – 18,4% i udovice – 11,4%.²¹

Podatke iz 2003. koja nam na neki način služi kao osnov za upoređivanje. Te godine učešće učinilaca koji su u braku bilo je nešto više – 55,9%, oni koji nisu stupali u brak činili su 35,8%, razvedeni su učestvovali nešto nižem procentu – 6,4, a obudoveli su činili manje od pedesetog dela grupe – 1,9%. Kod žena proporcije su se znatno razlikovale – 41,8% (udate): 20% (neudavane): 26% (razvedene) . 12,2% (udovice).

Slovenija

Pol osuđenih lica

Prema podacima za 2013. godinu, u Sloveniji je osuđeno 1.376 žena, što znači da su one činile 12,2% od populacije punoletnih lica kojima su te godine izrečene sankcije za izvršeno krivično delo.

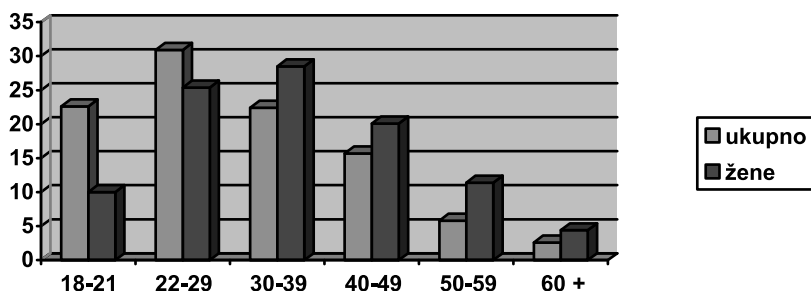
Kada se govori o strukturi krivičnih dela za koje su osuđene, ona se nešto razlikuje od one koja je zabeležena za sve učinioce. I ovde dominiraju krivična dela protiv imovine, ali u nešto višem procentu (50%); zatim dolaze dela protiv privrede (7,6%); pravnog prometa (6,4%); braka, porodice i mladih (6%), zdravlja ljudi (5,7%); sloboda i prava čoveka (4,7%); protiv javnog reda i mira (4%); pravosuđa (3,9%); života i tela (3,6%); i protiv sigurnosti javnog prometa (3,2%). Žene – izvršiocu nekog od dela iz navedenih deset grupa čine više od 95% populacije osuđenica.

²¹ Trebalo bi se pozabaviti ovom razlikom u bračnom stanju žena u odnosu na ukupnu populaciju osuđenih punoletnih lica. Razlog zašto je kod žena veće učešće razvedenih i udovica može se nalaziti u njihovoj materijalnoj situaciji, ali tu tvdnju bi trebalo dokazati.

Godine 2003. žene su u populaciji osuđenih punoletnih lica učestvovala nešto više od jedne desetine (11,2%).

Uzrast osuđenih lica

I u Sloveniji pravosudna statistika deli populaciju punoletnih osuđenih lica na šest kategorija: u prvoj su lica uzrasta 18–21 godinu; u drugoj 22–29; zatim slede grupe: 30–39; 40–49; 50–59; i najzad, ona u koju spadaju lica starija od 60 godina. Prikazaćemo njihovu relativnu zastupljenost kako u odnosu na celokupnu populaciju, tako i kod osuđenih žena

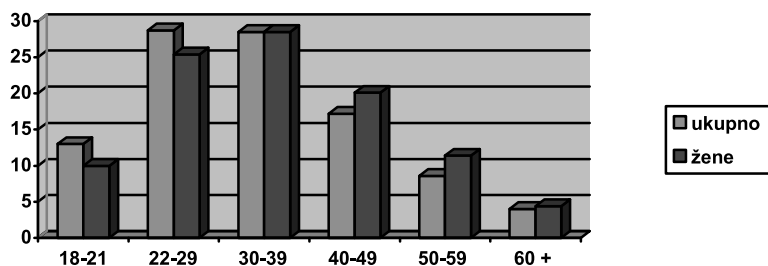

Slika 5.

Grafikon pokazuje da je kod populacije u celini 2013. godine starosna grupa maksimalnog kriminaliteta ona od 22–29 godina (primetiti da je čine lica između kojih je razlika osam godina); iako se odnosi na lica između kojih je razlika u godinama samo četiri, druga po zastupljenosti je grupa 18–21,²² zatim dolazi grupa uzrasta 30–39, onda procentualno učešće opada sa svakom novom dekadom. Najmanje je učešće osuđenih starijih od 60 godina.

Kod osuđenih žena, stanje je nešto drugačije – u kategoriji 18–21 i 22–29 godina, njihovo relativno učešće je niže od onog zabeleženog za sva osuđena lica; u uzrastu 30–39 ono se poklapa sa prosečnim, dok u kategorijama 40–49, 50–59 i 60+ njihova relativna zastupljenost je viša od one zabeležene za populaciju u celini.

Fakte koji se odnose na poslednju godinu u kojoj su objavljeni kompletni podaci (2013) upoređićemo sa onima za 2003.

Slika 6.

22 Uzimajući u obzir ovu okolnost, to je grupa maksimalne kriminalnosti.

Grafikon pokazuje da je kod populacije u celini 2003. godine starosna grupa maksimalnog kriminaliteta ona od 22–29 godina; zatim dolazi grupa uzrasta 30–39, onda procentualno učešće opada sa svakom novom dekadom. Najmanje je učešće osuđenih starijih od 60 godina. Kada se radi o grupi uzrasta 18–21, oni su šesti deo populacije iako ih čine lica između kojih je razlika samo četiri godine.²³

Kod osuđenih žena, stanje je nešto drugačije – u kategoriji 18–21, 40–49 i 60+ njihova relativna zastupljenost je viša od one zabeležene za populaciju u celini.

STANJE PRE ČETIRI DECENIJE

Uzrast učinilaca

Pre nego što se navedu podaci o uzrastu osuđenih punoletnih učinilaca krivičnih dela, treba naglasiti da je tadašnji Savezni zavod za statistiku formirao nešto drugačije klastere uzrasnih grupa. Osuđeni su podeljeni u grupe 18–20 godina; 21–24; 25–29; 30–39; 40–49; 50–59; i 60 i više godina. Da bi podaci bili uporedni sa onim koji se odnose na ovaj milenijum, spojili smo drugu i treću grupu i tako dobili jednu u kojoj učinioci imaju između 21 i 29 godina. Dalje, podaci će biti dati u relativnim brojevima

Starosna distribuciji punoletnih osuđenih lica u tadašnjoj SR Srbiji data tabelarno

SRB – Uzrast učinioca u %	18–20	21–29	30–39	40–49	50–59	60+
UKUPNO	9.9	25.4	28.4	22.1	8.2	6
ŽENE	6	18.5	30.2	27	11.1	7.2

Tabela 7.

pokazuje da je, gledano za populaciju u celini, starosna grupa od 30–39 godina najzastupljenija, zatim dolazi grupa 21–29, pa 40–49 godina. I žene su najčešće u uzrastu 30–39, ali je kod njih grupa 40–49 sa većim relativnim učešćem od one 21–29 godina.

U tadašnjoj SR Sloveniji stanje je bilo sledeće:

SLO – Uzrast učinioca u %	18–20	21–29	30–39	40–49	50–59	60+
UKUPNO	14.8	35.6	25.9	14.9	5.7	3.1
ŽENE	12	26.8	26.3	21.2	10.2	3.6

Tabela 8.

23 V. prethodnu napomenu.

više od trećine svih učinilaca osuđenih 1973. u SR Sloveniji bili su stari između 21–29 godina, a zatim svaka sledeća dekada pokazuje opadanje relativnog učešća; kod žena udeo onih iz grupa 21–29 i 31–39 skoro da se poklapa.

Pol učinilaca

Godine 1973. relativno učešće žena u populaciji osuđenih punoletnih lica bilo je u SR Srbiji 17%, dok je u SR Sloveniji bilo nešto niže i iznosilo je 12,8%.

Bračni status

Podaci o bračnom statusu 1973. pokazuju da je u SR Srbiji više od tri četvrtine punoletnih osuđenih (76%) bilo u braku; oni koji nisu do tada zaključili brak činili su 19,4%, razvedenih je bilo 3,4, a udovaca i udovica 1,2%.

U SR Sloveniji je procenat lica u braku bio znatno niži (55%), ali zato onih koji nikada nisu bili u braku bilo znatno više (38,4), kao i razvedenih (5,3%), dok se učešće obudovelih skoro poklapalo sa onim u Srbiji (1,3%).

4. Školska sprema i radni status

Srbija

Najveći broj 2013. godine osuđenih punoletnih muškaraca završio je srednju školu – 56,3%, zatim dolaze oni sa završenom osnovnom školom – 25,8%, pa sa nezavršenom osnovnom školom – 10,9%, sa visokim – 4,2 i višim obrazovanjem – 2,8%. Kod žena, veće je učešće onih sa nezavršenom osnovnom školom – 17% i sa visokom spremom – 6,7%, dok je manje osuđenih sa srednjom školom – 47,2%.

Slična je bila distribucija učinilaca po ovom kriterijumu i 2003. godine, kako kod muškaraca, tako i kod žena (one su na primer bile brojnije u grupi lica bez dovršene osnovne škole u odnosu na muškarce (15,9: 10,3%) i sa visokom spremom (5,6: 4%), a takođe manje kod lica sa završenom srednjom školom (48,2: 56,1%).²⁴

Kada se radi o radnom statusu, 2013. godine svi punoletna osuđena lica podeljena su u tri grupe: – zaposleni, nezaposleni i neaktivni (učenici, studenti, domaćice, nesposobni za rad i penzioneri), a podaci su dati za celu populaciju i odvojeno za lica ženskog pola. Radi jednostavnijeg prikazivanja, podaci će biti prikazani tabelarno

Kategorija lica / u %	zaposleni	nezaposleni	radno neaktivni
UKUPNO	38,4	50,1	11,5
ŽENE	31,0	37,3	31,7

24 Ovdje je poređenje bilo nešto otežano jer se promenio način prikazivanja podataka: 2003. godine srednje škole bile su razvrstane po vrstama kadrova koje daju, a i kod lica koja nisu završila osnovnu školu takođe podaci nisu prikazani na isti način kao 2013. godine.

Tabela 9.

Upoređenje tabelarno datih podataka pokazuje da je kod žena udeo nezaposlenih nešto niži no u celokupnoj populaciji, dok je sa druge strane udeo radno neaktivnih žena znatno viši.

Godine 2003. ovi podaci bili su dati u tabeli pod nazivom „svojtvo u obavljanju zanimanja“ i podaci o radno neaktivnim licima bili su razbijeni na dva kategorije „lica sa ličnim prihodom“ i „izdržavana lica“. Međutim, da bismo mogli upoređivati eventualne razlike u strukturi osuđenih po ovom kriterijumu, prikazaćemo ih na isti način kao u prethodnoj Tabeli

Kategorija lica / u %	zaposleni	nezaposleni	radno neaktivni
UKUPNO	55,0	33,2	11,8
ŽENE	40,8	23,3	35,9

Tabela 10.

Osnovna razlika do koje u međuvremenu došlo je što je u strukturi osuđenih lica deceniju kasnije znatno opao procenat zaposlenih (55: 38,4%), a poraslo učešće nezaposlenih lica (33,2: 50,1%). Takođe, primetno je da je kod žena ta promena nešto manje izražena.

Slovenija

Podaci za Sloveniju nisu dostupni.

STANJE PRE ČETIRI DECENIJE

Tadašnji Savezni zavod za statistiku je pre četiri decenije odvojeno vodio podatke o školskoj spremi učinilaca, njihovoj zaposlenosti i zanimanju koje vrše oni koji su radno angažovani. Ovi podaci biće ovde dati tabelarno uporedo za obe tadašnje socijalističke republike. i to – kako za sve učinioce, tako i posebno za žene.

Školska sprema učinilaca

U vrlo detaljno razrađenoj podeli – lica bez školske spreme (1); sa četiri razreda osnovne škole (2); sa završenom osnovnom školom (3); sa školom za kvalifikovane radnike (4); sa gimnazijom (5); sa srednjom stručnom školom (6); sa višom školom (7); sa fakultetom (8) – izabrali smo da tabelarno prikazemo podatke za lica iz grupa (1) do (3) zato što su u obe republike ona činila značajan deo ne samo kod opšte populacije, nego i kod žena

Lica iz kategorije (1)–(3) u %	SRB	SLO
UKUPNO	76.4	71.8
ŽENE	90.5	74

Tabela 11.

Očigledno je da je procenat lica koja nisu imala školsku spremu iznad osnovne škole u obe republike bio više od sedam desetina (nešto manji u Sloveniji), a da je kod žena u Srbiji taj procenat iznad devet desetina i da je znatno viši no u Sloveniji.

Zaposlenost

I ovde je način prikazivanja podataka bio razrađeniji no u evidencijama koje se vode u ovom veku i sadržao je sledeće podatke: nezaposlen (1); zaposlen kod oštećenog (2); zaposlen na drugom mestu (3); i ostalo (4).²⁵ Ovde ćemo, zbog neuporedivosti podataka dati samo one koji se odnose na nezaposlene učinioce

Nezaposlena lica – u %	SRB	SLO
UKUPNO	8.3	12.6
ŽENE	2	8.4

Tabela 12.

Pre svega, očigledno je da je među punoletnim osuđenim licima godine 1973. procenat nezaposlenih u obe republike bio znatno niži nego u ovo vreme; takođe, vidljivo je da je i tada taj procenat i u odnosu na populaciju u celini i kod žena bio znatno viši u tadašnjoj SR Sloveniji nego u Srbiji.

Zanimanje

U pogledu zanimanja koje obavljaju pravnosnažno osuđena lica pravosudni bilteni su sedamdesetih godina XX veka sadržali čak 17 rubrika – od individualnih poljoprivrednika, preko rudara i industrijskih radnika, zanatlija – do domaćica, penzionera i izdržavanih lica. Kako je poređenje sa stanjem 2013. i 2003. nemoguće, uzeli smo pet kategorija koje su 1973. bile najbrojnije – individualni poljoprivrednici (1); rudari i industrijski radnici (2); radnici bez zanimanja (3); saobraćajno osoblje (4); i radnici u tercijarnim delatnostima (5).²⁶ Karakteristično je da su učinioci iz ovih pet grupa činili preko sedam desetina (u Srbiji 74,7, a u Sloveniji 70,6%) populacije. Sada ćemo dati tabelarni prikaz za samo dve prve grupe učinilaca

Zanimanje osuđenih lica – u %	SRB	SLO
individualni poljoprivrednici	36.6	6.7
rudari i industrijski radnici	13.6	39

Tabela 13.

25 Ovakav način prikazivanja imao je dosta logike jer je – naročito kod kategorije (2) omogućavao i viktimološku analizu odnosa učinilac – žrtva.

26 Bilten SZS br. 1051 navodi ih kao „radnici u trgovini, ugostiteljstvu i drugim uslugama“.

Tabela pokazuje veliku razliku u procentualnom učešću dve navedene kategorije osuđenih punoletnih lica 1973. godine: u Srbiji je procenat poljoprivrednih proizvođača bio višestruko (skoro šest puta) viši no u Sloveniji – i obrnuto, procenat radnika u Srbiji bio je u tri puta niži no u Sloveniji.²⁷

5. Povrat, sticaj, pokušaj i saučesništvo

U ovom delu bavićemo se pre svega onom kategorijom učinilaca krivičnih dela koja se u kriminologiji označava kao „višestruki prestupnik“ (e. *multiple offender*) / Ashwort, 1992:188/, bilo da mu se jednovremeno sudi (sticaj) ili da je zbog vršenja krivičnih dela već bio osuđen (povrat, recidiv).

Uz to, biće reči i o licima koja su zajedno sa drugima izvršila krivična dela (saučesništvo) i o onima koji su preduzeli radnju izvršenja, ali posledicu nisu proizveli (pokušaj). Ovi poslednji se kažnjavaju samo ukoliko su imali nameru da izvrše neko od težih krivičnih dela.

Srbija

Jedan od najznačajnijih kriterijuma opasnosti učinioca je njegova spremnost da ponovo izvrši krivično delo. Zato se u analizi kriminalnih evidencija posebna pažnja posvećuje povratu. On prema podacima za 2013. godinu iznosi 37,5%, što znači da je više od trećine svih osuđenih punoletnih lica već bilo kažnjeno za izvršeno krivično delo. Kada se radi o povratnicima, značajan podatak je i to da li je to lice izvršilo isto (specijalni povrat) ili neko drugo krivično delo (opšti povrat) jer se u prvom slučaju može raditi o nekom ko se specijalizovao za vršenje određene vrste krivičnih dela, zbog čega se može raditi o profesionalnom učiniocu.

U pravosudnim biltenima koje poslednjih godina izdaje RZS povratnici se dele u tri grupe – na one koji su osuđeni za; a) istovrsna krivična dela – 2013. činili su 17,2% u svojoj grupi; b) druga dela – 57,5%; i c) istovrsna i druga dela – 29,1%. Iz toga se može zaključiti da među osuđenim recidivistima u Srbiji dominira opšti povrat, dok je onih koji vrše istovrsna dela najmanje i čine nešto više od osmine svih povratnika.

Nešto je drugačija slika kod žena recidivista. Pre svega, njihovo učešće u osuđenim punoletnim licima ženskog pola je dvostruko niže od podatka za sve osuđene – iznosi 18,5%. I kod njih je najzastupljeniji opšti povrat (b) – 47,1%, onih u specijalnom (a) je nešto više no u ukupnoj populaciji (31%), dok je učešće žena sa mešovitim povratom (c) oko petine – 21,9%.

Povratnici su 2003. činili znatno manji deo populacije osuđenih – četvrtinu odn. 24,7% Statistički bilten za tu godinu prikazivao je podatke nešto drugačije – pre svega nije sadržao odvojene podatke za žene povratnice, a u okviru tri osnovne grupe recidivista koji su u specijalnom, opštem i mešovitom povratu razlikovao je situacije u kojima se radi o običnom ili jednostukom (to je druga

27 Očigledno, i ovde se pokazala razlika u stepenu ekonomskog razvoja ove dve republike u sastavu ranije SFRJ.

osuda izrečena određenom licu) i višestruki (treća i sledeća). Lica iz prve grupe (a) činila su 22%, iz druge (b) 63,8% i iz treće (c) 14,2%. Najvažniji zaključak koji se iz ove analize može izvući je da je za jednu deceniju porastao broj lica u opštem povratu, dok je opalo učešće onih u specijalnom i mešovitom. Štete je što se više ne prikazuju podaci o običnom (drugo delo) ili višestrukome povratu.

Podaci koji takođe govore o opasnosti učinioca odnose na činjenicu da li mu se sudi za jedno ili više krivičnih dela (u ovom drugom slučaju radi se o sticaju). Iz Biltena br. 588 za 2013. godinu može se videti da je za dela u sticaju osuđeno 604 lica, tj. da su činili 1,9% od ukupnog broja te godine osuđenih lica.

Kao i u prethodnom slučaju, Bilten 443 za 2003. godinu sadrži ne samo podatke o tome koliko punoletnih lica je osuđeno za dela u sticaju (bilo ih je 1.342 ili 4,1% u populaciji), nego je sadržao i za kriminologe dragocene podatke o tome da li su u pitanju dva (27,1%), tri (52%) ili više dela (13,8%) i da li su u pitanju istovrsna (42%), druga (47,5%) ili istovrsna i druga dela (10,5%).²⁸

Godine 2013. zbog krivičnih dela kod kojih je započeta radnja izvršenja, ali posledica nije ostvarena (pokušaj) osuđeno je 1.312 ili 4,1% od populacije punoletnih lica. Sedam desetina (70%) njih pokušalo je krivično delo protiv imovine, a zatim po brojnosti dolaze učinioci dela protiv zdravlja ljudi (7,2%), života i tela, privrede i bezbednosti javnog saobraćaja.

Deceniju ranije, procenat osuđenih za dela izvršena u pokušaju bio je nešto niži – 3,7%, a do osude je uglavnom dolazilo zbog krivičnih dela protiv imovine – 46,7%, a učinioci dela iz još četiri grupe (protiv bezbednosti javnog saobraćaja, javnog reda i mira, života i tela i iz ostalih zakona) učestvuju sa oko 10%.

Najzad, od velikog značaja je i činjenica koliko lica učestvuje u vršenju krivičnog dela. Jer sudelovanje više lica – saučesništvo – ukazuje (posebno kada se radi o punoletnima) na mogućnost da se radi o organizovanoj kriminalnoj grupi, što delima koja vrše daje karakter težih. Godine 2013. od ukupnog broja osuđenih lica njih, njih 8.039 ili 25% je osuđeno zbog zajedničkog vršenja dela. Od tog broja, saizvršiocima su činili 69,3%, izvršiocima 28,2%, dok je pomagača bilo 1,4%, najmanje je (1,1%) bilo podstrekača. Kada se radi o broju saučesnika, situacija je sledeća: dva lica su učestvovala u više od polovine slučajeva (53,4%), tri u 23,1%, četiri u 9,5% i pet i više u 14%.

Fakti su vrlo slični i kod žena, među kojima je 22% osuđeno za saučesništvo.

Podaci za 2003. ukazuju da je saučesništvo bilo zastupljeno u nešto nižem procentu (24,2%), takođe, saizvršilaca je najviše – 58,8%, zatim dolaze izvršiocima – 38,7%, pomagači – 2,1% o ostatak od manje od pola procenta podstrekači. Dva učesnika učestvovala su u vršenju krivičnog dela u 55,5% slučajeva, tri u 23,7%, četiri 10% i – kao i 2013. grupa sa pet i više lica je brojnija od prethodne.

28 Nije jasno zašto se ovi dragoceni podaci više ne prikazuju jer su za bilo kakvo ozbiljnije analiziranje stanja kriminaliteta u svakoj državi vrlo dragoceni.

Bilten za 2003. godinu ne sadrži podatke o saučesništvu kod žena.

Slovenija

Za Sloveniju su obezbeđeni samo podaci koji se odnose na povrat i sticaj. Kada se radi o povratu, 2013. godine on je u populaciji punoletnih osuđenih lica zabeležen u nešto više od četiri desetine (41%) slučajeva, ili drugim rečima, procenat prvi put – primarnih – osuđenih iznosio je 59%. Kod žena, procenat povratnica bio je znatno manji – 25,9%.

Važan podatak kod povrata je koliko je među osuđenima lica koja su se specijalizovala za vršenje određenih krivičnih dela. Zbog toga se i u Sloveniji kod povratnika pravi razlika da li su izvršili isto delo (1), drugo delo (2) i isto i drugo delo (3). Godine 2013. u ukupnoj populaciji onih iz grupe (1) bilo je 24%,²⁹ dok je kod žena taj procenat bio znatno viši i iznosio je 40%.³⁰

Deceniju ranije (2003 godine), procenat povratnika u osuđeničkoj populaciji u Sloveniji bio je znatno niži (32,1% – ili, da obrnemo logiku, primarnih učinilaca bilo je 67,9%). Kada se radi o osuđenima, njihovo učešće u grupi žena kojima je izrečena pravnosnažna presuda bilo je znatno manje nego 2013. godine i iznosilo je 15,7%

„Specijalisti“ (1) su činili trećinu celokupne mase osuđenih lica – 33,5%; kategorija (2) bila je zastupljena u preko 40%, dok je grupa (3) činila nešto više od četvrtine. Kod žena, one koje su se specijalizovale za vršenje određenih dela (1) činile su 40,6%; one iz grupe (2) činile su više od dve trećine, a one iz grupe (3) oko 22%.

Kada se radi o licima kojima se jednovremeno sudi za više krivičnih dela (sticaj) u 2013. godini bilo ih je nešto manje od osmine celokupne populacije punoletnih osuđenih lica (12,3%). Od ukupnog broja takvih lica njih 60,1% je suđeno za ista dela („specijalisti“), dok je kod žena taj procenat daleko viši i iznosi preko tri četvrtine (75,8%).

Godine 2003. osuđeni za dela u sticaju su znatno više učestvovali u populaciji punoletnika i činili su skoro četvrtinu (preciznije 22%) osuđeničke populacije. I „specijalisti“ su bili daleko zastupljeniji: od ukupnog broja (1.487) skoro sedam desetina osuđenih za dela u sticaju izvršilo je isto krivično delo (kod žena je taj procenat bio nešto viši – 71,4%).

STANJE PRE ČETIRI DECENIJE

Povrat

Godine 1973. povrat kod punoletnih osuđenih lica u SR Srbiji iznosio je jednu šestinu (15%), a kod žena je bio višestruko niži – 5,9%. U pogledu dela za koja su osuđeni, ista dela izvršilo je 41,3% od svih recidivista. Kod žena, o „specijalizaciji“ se moglo govoriti u čak 73% slučajeva.

29 Grupa (2) bila je zastupljena sa 35,9, a grupa (3) sa 40,1%.

30 Grupu (2) činilo je 30,8, a u grupi (3) nalazilo se njih skoro tri desetine (29,2%).

U SR Sloveniji ukupan recidiv je bio skoro dvostruko viši – 29%; kod žena je bio 16,7%. Ista dela izvršilo je nešto više od trećine povratnika (36,8%), dok je kod žena o tome da su se na neki način specijalizovale moglo govoriti u 39% slučajeva.

Sticaj

Podaci o sticaju biće prikazani tabelarno – kako za populaciju osuđenih punoletnih lica kao celinu, tako i kod žena

Učinioci k.d. u sticaju u %	SRB	SLO
UKUPNO	8.4	12.1
ŽENE	6.3	14

Tabela 14.

Vidljivo je da je u 1973. sticaj bio češći u Sloveniji no u Srbiji i da je u toj republici bio viši kod osuđenih žena nego u celoj populaciji

Saučesništvo

U SR Srbiji 1973. godine četiri petine (79,2%) učinilaca izvršilo je delo samostalno, tj. njih 20,8% je imalo saučesnike. Od toga, u tri četvrtine slučajeva imali su pomoć saizvršioaca. U SR Sloveniji saučesništvo je bilo nešto manje zastupljeno (u 17,3% slučajeva). Saizvršilaštvo je i tu bilo najčešći oblik saučesništva u skoro istom procentu kao u Srbiji (73,3%).

6. Oštećeni (žrtve) dela osuđenih lica

Srbija

Pravosudni bilteni poslednjih godina sadrže i fakte o licima koja u oštećena (žrtve) krivičnim delima i to kako o broju, tako i o polu i uzrastu žrtava. Odmah treba konstatovati da su ovi podaci vrlo šturi jer sadrže informacije o žrtvama dela za koja je osuđen vrlo mali broj lica (1.568 ili manje od 5% od ukupnog broja).

I pored toga, ovi podaci mogu biti dragoceni, pa će biti navedeni. Dakle, u evidenciji se nalaze 1.717 žrtava, od čega muškarci čine 84,4%, što znači da žena ima nešto više od šestine. Kada se radi o uzrastu, dece do 14 godina je manje od jednog procenta (0,99%), oštećenih maloletnika je 2,4%, a ostatak od 96,6% čine punoletna lica.³¹

Slovenija

Podaci za Sloveniju nisu bili dostupni.

31 Iako se radi o vrlo ograničenom uzorku, zbog čega je teško izvoditi opšte zaključke, ipak se čini da viktimizacija dece nije toliko dramatična kao što se iz medijskih prikaza može učiniti. Naravno, ovu konstataciju bi trebalo shvatiti samo kao radnu hipotezu za buduća istraživanja.

7. Teritorijalna distribucija, državljanstvo i nacionalna pripadnost osuđenih

Srbija

Decenijama su podaci ranijeg Saveznog zavoda za statistiku, kao i RZS sadržali podatke o lokaciji gde je osuđeno lice izvršilo krivično delo u odnosu na mesto svog boravka (u svom naselju, opštini, republici / pokrajini, drugoj republici / pokrajini ili u inostranstvu).³² Iako su za kriminologe ovi podaci veoma važni jer u izvesnoj meri govore o opasnosti učinioca krivičnog dela i interlokalnom (čak međunarodnom) karakteru njihove kriminalne aktivnosti, kao i o tome da je takva dela uglavnom teže rasvetliti³³ – poslednjih godina pravosudni bilteni navode podatke o tome u kom od regiona se nalazi sud koji je izrekao sankciju. Kako ih ne smatramo bitnim za istraživanje koje vršimo, ti podaci neće biti ovde navođeni.

Sličan argument važi i za izostavljanje iz evidencija podataka o državljanstvu osuđenih koji su mnogo značajniji od nacionalnosti tih lica (koje takođe nećemo prikazati).³⁴ Pitanje državljanstva učinilaca krivičnih dela potencijalno može biti od velikog značaja u aktuelnoj situaciji u kojoj kroz Srbiju poslednjih meseci prolaze, ali se sve više u njoj i zadržavaju hiljade izbeglica iz ratnim dejstvima zahvaćenih područja u Aziji.³⁵

Slovenija

Podaci za Sloveniju takođe nam nisu nam stavljeni na raspolaganje.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Autori su i pored toga što su bili svesni mnoštva prigovora koji se mogu staviti ovakvim – ali i svim drugim – analizama zasnovanim na podacima iz evidencija pravosudnih organa opredelili da kompariraju podatke o presuđenom kriminalitetu (ili preciznije o osuđenim punoletnim licima) u Srbiji i Sloveniji i to ne samo za poslednju godinu za koju su imali kompletne podatke (2013.), nego su nastojali da utvrde i da li se u odnosu na period pre jedne (2003.) i četiri decenije (1973.) stanje radikalno promenilo.

Pre svega, dat je trend kretanja broja osuđenih punoletnika za 25 (odn. 23) godine u obe republike i zaključeno je da u tom periodu ni u jednoj od njih presuđeni kriminalitet nema zabrinjavajući trend. Istina, pred kriminolozima je zadatak da nađu razloge zašto je amplituda minimalni – maksimalni broj u Srbiji išla od 21.681

32 Tako je primećeno da najveći broj učinilaca vrši krivična dela u republici / pokrajini u kojoj ima prebivalište. Podaci za 1973. govore da je od ukupnog broja punoletnih osuđenih lica, izvan republike u kojoj žive (u drugoj republici ili u inostranstvu) dela izvršilo 5%, dok je kod onih koji su prebivalište imali u Sloveniji njihov procenat bio dvostruko veći (11,6%).

33 Utoliko pre ostaje nejasno zašto se podaci o tome više ne prikupljaju (objavljaju).

34 Ubeđeni smo da navođenje tih podataka nema značaja za komparaciju koju vršimo.

35 Godine 1973. u Srbiji su njeni državljani činili 99,5% od populacije osuđenih punoletnih lica, dok je u Sloveniji procenat učinilaca – njenih državljana bio nešto manji (96,7%).

do 45.354, a u Sloveniji od 3.462 do 11.321, kao i da objasne zašto je baš navedenih godina zabeležen najveći odn. najmanji broj.

Treba primetiti da je apsolutni broj izvršenih krivičnih dela u obe države opao u ovom veku u odnosu na period pre četiri decenije. Godine 2013. stopa osuđenih lica u Srbiji je iznosila 442 i niža je od one zabeležene 2003., a u Sloveniji 550 i znatno je viša od stope zabeležene u 2003. i ovaj podatak traži objašnjenje.

U Sloveniji i Srbiji se struktura krivičnih dela zbog čijeg izvršenja su 2013. osuđena ne poklapa: punoletna lica osuđena u obe republike najčešće su učinioci imovinskih krivičnih dela, ali u Srbiji ona čine manje od trećine populacije, a u Sloveniji nešto manje od polovine (44%). U Srbiji zatim slede učinioci dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja, protiv javnog reda i mira pa života i tela (u odnosu na 2003. opalo je učešće poslednjih navedenih, a naglo je porastao procenat dela protiv zdravlja ljudi i protiv braka i porodice). U Sloveniji, druga po brojnosti je grupa dela protiv zdravlja ljudi i iz toga se jasno vidi da se obe države sreću sa porastom kriminaliteta povezanog sa narkoticima.

Kada se podaci uporede sa onima iz perioda od pre četiri decenije, očigledno je da se najveći pad u učešću u strukturi presuđenog kriminaliteta beleži u pogledu dela protiv časti i ugleda. Očigledno je da je to posledica tendencije da se ovakva dela (osim najtežih oblika) izmeste iz sfere krivično pravnog reaganja.

Razmatranje polne strukture punoletnih osuđenih lica pokazuje da žene u obe republike učestvuju u znatno nižem procentu od onog u kome su zastupljene u opštoj populaciji i u ovom veku kreće se oko 10%; ono se u odnosu na period pre četiri decenije u Sloveniji skoro da nije ni promenilo, dok je u Srbiji tada bilo više (1973. godine bilo je 17% žena među punoletnim osuđenim licima).

Kada se uzme u obzir način na koji pravosudna statistika iskazuje podatke o uzrastu punoletnih osuđenih lica, vidi se da je 2013. godine i u Sloveniji i u Srbiji „starosna grupa maksimalno opterećena kriminalitetom“ ona od 21 (odn. 22) do 29 godine. Takođe, očigledno je da žene kasnije „ulaze u kriminalni posao“, ali i duže ostaju u njemu. pa je u obe države pravilo da je posle 30 godine njihovo procentualno učešće više od opšteg proseka.

Iako podaci nisu dostupni za Sloveniju, ukratko ćemo konstatovati ono što se odnosi na Srbiju i za 2013. godinu: – u pogledu bračnog stanja osuđenih, dominiraju oni koji su u braku (47%); – kada se radi o školskoj spremi, učinioci sa srednjom školom su najbrojniji – oko 50% (dok su 1973. to bila lica čiji najviši nivo je bila osnovna škola); – sada je najviše nezaposlenih – 50,1% (a i 2003. i 1973. najčešće su bili zaposleni).

Povrat je 2013. godine u obe države oko 40% (u Sloveniji nešto preko, u Srbiji nešto ispod tog procenta). I to je znatno više no u dve godinama sa kojima smo uporedili podatke. To je jedan od razloga zbog kojih bi trebalo preispitati model krivične pravde jer porast recidivizma može biti jedan od indikatora da taj mehanizam ne ostvaruje očekivane efekte.

Šteta je što zbog nedostajanja podataka za Sloveniju nismo u stanju da uporedimo koliko je godine 2013. punoletnih lica osuđeno zbog izvršenja dela sa drugim li-

cima – saučesništvo (u Srbiji ih je bilo 25%), kao i o tome ko su oštećeni (žrtve) krivičnih dela osuđenih lica – prosečni oštećeni je muškarac (u 84,4% slučajeva) stariji od 18 godina (96,6%). Nasuprot medijskom publicitetu i činjenici da dela učinjena na njihovu štetu najčešće služe kao podloga za izazivanje talasa moralne panike i širenje penalnog populizma, deca do 14 godina su žrtve u manje od 1% slučajeva.

Najzad, trebalo bi ukazati na jedno pitanje koje bi trebao posebno da zainteresuje kriminologe: radi se o odnosu između broja u jednoj godini prijavljenih i osuđenih lica (fenomen nazvan „gubljenje“ ili „osipanje kriminaliteta“ odn. „levak zločina“). U godini 2013. u Srbiji je broj osuđenih iznosio dve devetine (2/9) od broja prijavljenih punoletnih učinilaca krivičnih dela (skoro isto koliko i 2003.). „Krunjenje kriminaliteta“ u Sloveniji je 2013. iznosilo je 88% (što je manje od 2003. kada je zabeleženo 91,2%).³⁶

Nije suvišno pomenuti da je u odnosu na period pre četiri decenije (1973.) u obe ove bivše jugoslovenske republike u naše vreme pojačan efekat „gubljenja kriminaliteta“. Ovo otvara niz interesantnih pitanja kojima bi se mogla pozabaviti kriminološka istraživanja. Prvo je da prouče konkretne razloge koji dovode do fenomena „levak kriminaliteta“ – da li su to kvalitet krivičnih prijava, osobine učinilaca, odnos organa zaduženih za istragu, vrsta izvršenih dela, način rada tužilaštva i sudova, eventualni pritisci na pravosudne organe ili bilo koji od mogućih razloga ... a zatim bi mogli proniknuti u razloge zašto je diskrepancija između najšireg i najužeg dela „levka kriminaliteta“ u periodu od četiri decenije povećana.

LITERATURA

- Aebi M. et al. /2010/: *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2010*, 4th ed., Lausanne
- Aebi M. et al. /2014/: *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014*, 5th ed., Helsinki
- Ashwort A. /1992/: *Sentencing and Criminal Justice*, London
- Braithwaite J. /1989/: *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge
- Brvar B. /2013/: *Merjenje kriminalitete*, Ljubljana
- Cohen L. and Land K. /1987/: Age structure and crime – symmetry versus asymmetry and the projection of crime rates through the 1990s, *American Sociological Review*, n° 2
- Davies M., Croall H. and Tyrer J. /2010/: *Criminal Justice*, Harlow
- Davies P. /2011/: *Gender, Crime and Victimization*, Los Angeles
- Gilling D. /2009/: Crime prevention – in: *Criminal Justice* (Hucklesby A. and Wahidin A. eds.) Oxford
- Hagan F. /2010/: *Crime Types and Criminals*, Los Angeles
- Ignjatović Đ. /2013/: *Komparacija kriminaliteta i kaznene reakcije: Srbija – Evropa*, Beograd
- Ignjatović Đ. /2013a/: *Metodologija istraživanja kriminaliteta*, Beograd

36 Istina, to je još uvek manje „gubljenje“ nego u nekim drugim zemljama. Steve Uglow /2002:5/ ukazuje da ono u Englekoj i Velsu iznosi čak 93,5%.

- Ignjatović Đ. /2014/: Stanje i tendencije kriminaliteta maloletnika u Srbiji – analiza statističkih podataka, *Crimen– časopis za krivične nauke*, n° 1
- Ignjatović Đ. /2015/: *Kriminologija*, 12 izd., Beograd
- Ignjatović Đ. i Meško G. /2015a/: Stanje kriminaliteta i njegove perspektive: komparativna analiza: Srbija – Slovenija –in: *Suđenje u razumnom roku i drugi krivičnopravni instrumenti ...* (Bejatović S. ed.), Zlatibor
- Schwartz J. and Steffensmeier D. /2008/: The Nature of Female Offending: Patterns and Explanation –in: *Female Offenders – Critical Perspectives and Effective Interventions* (Zaplin R. ed.), Boston
- Schwendinger H. and Schwendinger J. /1982/: The paradigm crisis in delinquency theory, *Crime and Social Justice*, n° 18
- Siegel L. and Senna J. /2007/: *Essentials of Criminal Justice* (5. ed.), Belmont
- Newburn T. /2007/: *Criminology*, Cullompton
- Uglow S. /2002/: *Criminal Justice*, London
- Van Dijk J. /2008/: *The World of Crime*, Los Angeles
- Walkate S. /1995/: *Gender and Crime: An Introduction*, Hemel Hempstead
- Weiner N. e Wolfgang M. /1987/: Le fonti dei dati in criminologia, *TRATATTO di criminologia ...* (ed. Ferracuti F.), Vol 1, Milano
- Williams K. /2004/: *Criminology* (5. ed.), Oxford
- Wroblewski H. and Hess K. /2006/: *Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice*, Belmont

Dorđe Ignjatović

Faculty of Law, Belgrade University

Gorazd Meško

Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor

ADJUDICATED CRIME IN SERBIA AND SLOVENIA – COMPARATIVE ANALYSIS

SUMMARY

The authors have decided to compare data on adjudicated crime (precisely on convicted adults) in Serbia and Slovenia including not only the data for the year of 2013 for which they had complete information, but they also sought to determine whether the state has radically changed in relation to the period before one (2003) and four decades (1973).

First and foremost, the trend in the number of convicted adults of the age of 25 (and 23 respectively) is presented for both republics and it is concluded that in neither of them adjudicated crime has worrying trend. It is, of course, a task for criminologists to find reasons why the amplitude of the minimum-maximum number in Serbia went from 21.681 to 45.354 and in Slovenia from 3.462 to 11.321 and to explain why the smallest and the greatest number of crimes was recorded in certain years.

It should be noted that the absolute number of committed crimes has decreased in both countries in this century in comparison to the period of the last four decades. In 2013 the rate of convicted persons in Serbia amounted to 442 and it was lower than the rate in 2003 whereas in Slovenia this rate amounted to 550, which was higher than the rate recorded in 2003 and this fact requires further explanations.

In Slovenia and Serbia the structure of crimes of convicted adult offenders is different: in both republics offenders were most often convicted of property crimes, but in Serbia they comprise less than 1/3 of convicted population whereas in Slovenia these offenders comprise less than 1/2 (44%) of the convicted population. Offenders convicted of property crimes in Serbia are followed by perpetrators who were convicted of crimes against public traffic safety, crimes against public order and peace, against life and bodily integrity (in comparison to 2003 the share of the last mentioned category of convicts has decreased whereas the number of those convicted of crimes against human health and marriage and family has increased). In Slovenia the second largest group of convicted persons refers to crimes against human health. Thus, it can be concluded that both countries encounter the increase in crime related to narcotic drugs.

Comparing the data with those from the period of the last four decades, it becomes obvious that the largest decrease in the share of adjudicated crime is recorded in respect of crimes against honor and reputation. Obviously, this is due to the tendency to exclude these crimes (except for the most serious forms) from the sphere of criminal justice reaction.

Consideration of gender structure of adult convicts shows that women in both republics participate in a considerably lower percentage than that in which they are represented in general population and in this century it is around 10%. In comparison to the period of four decades ago it has not changed significantly in Slovenia whereas in Serbia it was higher at that time (in 1973 women comprised around 17% of adult convicted persons).

When we take into account in which judicial statistics presents information in regard to the age of adult convicts, it can be seen that in 2013 in Slovenia and Serbia “the age group of maximum crime” was that of the 21 (resp. 22) to 29 years old. It is also obvious that women “enter later into criminal business”, but they stay longer in it and in both states their percentage after the age of 30 is higher than the average.

Although the data are not available for Slovenia, we will briefly conclude the same as for Serbia in 2013 – in respect of marital status of convicts, married offenders are dominant category (47%); when it comes to education, offenders with completed secondary school are the most numerous – around 50% (whereas in 1973 the most represented were offenders with completed primary school); now the most of offenders are unemployed – 50.1% (and in 2003 and in 1973 the most of them were employed).

Recidivism in both countries in 2013 was around 40% (in Slovenia slightly above and in Serbia somewhat below this rate). And this is much higher in comparison to data for two other analyzed years. Consequently, this is one of the reasons why we should re-examine the criminal justice model, since the increase of recidivism rate could be an indicator that this mechanism does not achieve expected results.

Unfortunately, due to the unavailability of data for Slovenia we are not able to compare the number of persons convicted of committing a crime together with other offenders in 2013– complicity (in Serbia it was around 25%) as well as who are the victims of crimes – in most cases it is a man (84.4%) over 18 years (96.6%). It is a paradox that although they are often used as the basis for causing waves of moral panic and strengthening of penal populism, children up to 14 years are victims in Serbia in less than 1% of cases.

Finally, it should be pointed out to one question of particular interest for criminologists: relation between the number of reported and convicted persons (a phenomenon entitled “loss of crime” or “attrition of crime” or “funnel of crime”). In Serbia in 2013 the number of convicted persons amounted to 2/9 of the number of reported adult offenders (almost as much as in 2003). “Coronation of crime” in Slovenia in 2013 amounted to 88% (which is less than in 2003 when this rate was 91.2%).

It is not sufficient to mention that at present time in both former Yugoslav republics in comparison to the period of four decades ago (1973) the effect of “crime loss” is enhanced. This raises numerous questions of interest for criminological research. The first would be to examine specific reasons that lead to the phenomenon of “funnel of crime” – whether these are the quality of charges, characteristics of offenders, the relationship between the authorities in charge of crime investigation, type of committed crimes, the way courts and prosecution work, eventual pressure on the judiciary or any other possible reason... and to try to understand the discrepancy between the widest and the narrowest parts of “funnel of crime” in last four decades.

Keywords: adjudicated crime, comparative analysis, Serbia, Slovenia, trends.